

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ НОВИХ ГАЛУЗЕЙ ПРАВА

Питання про виділення нових галузей права нині є дуже актуальним у юридичній науці. З приводу цього ведуться численні дискусії між провідними ученими юристами. У вітчизняній юриспруденції виникає інтерес до проблеми дуалізму права. Тому особливого значення набуває проблема вибору критеріїв, які слід вважати вирішальними для поділу права на галузі. Щодо пошуку цих критеріїв, то серед науковців загально визнаними вважаються предмет і метод правового регулювання. Із критикою наявних в літературі концептуальних підходів та поглядів до визначення галузі права виступає низка учених: В. С. Нарсеянц, О.Ф. Скакун, В.Б. Ісаков, О. І. Ющик, А. С. Спаський, Ю.М. Оборотов. Але деякі з цих учених вважають, що окрім предмету і методу правового регулювання, також потрібно виділяти правовий режим, який є тим феноменом, що формує систему права та визначає у її складі певні утворення із системними ознаками — галузі, підгалузі, інститути, субінститути.

Правовий режим галузі права складається з великої групи однорідних суспільних відносин, які становлять окрему, відносно самостійну сферу суспільного життя (предмет галузі права). Для правового режиму галузі права характерна особлива цілісна система регулятивного впливу, яка характеризується специфічними прийомами регулювання, особливим порядком виникнення і формування змісту прав та обов'язків, їх реалізації, специфікою санкцій, способів їх реалізації, а також дією єдиних принципів, загальних положень, які поширюються на дану сукупність норм (метод правового режиму).

Як юридична цілісність галузей права є відносно замкнутою, автономною підсистемою правового регулювання. Головне її призначення — забезпечити стосовно певної сфери суспільних відносин специфічний режим правового регулювання — сукупність характерних за природою і специфічних за юридичним змістом правових засобів. Наявність подібного режиму дає можливість не тільки поєднувати норми права в одне ціле, надавати їм упорядкованого системного характеру, але й відрізнити одну галузь права від іншої.

При характеристиці галузей права слід враховувати, що для їх виділення недостатньо користуватись критерієм єдності предмета і методу правового регулювання. Цей критерій, який добре спрацьовує у сфері цивільного і кримінального права, не може штучно застосовуватись при характеристиці усіх галузей права. Особливо це стосується нових галузей права — космічного, екологічного, інформаційного, будівельного, військового, транспортного та інших, де врахування їх правових режимів має особливо велике значення.

Обрання правового режиму у якості критерію поділу права на галузі, дозволило поділити систему права на фундаментальні, профілюючі та комплексні галузі права.

Фундаментальними (базовими) галузями права слід вважати конституційне право, цивільне право, кримінальне право, адміністративне право.

Профілюючі галузі права поширюють свій регулятивний вплив на певні сфери соціального буття з використанням лише їм притаманного юридичного режиму. Перелік таких галузей права не є постійним, оскільки його визначити неможливо з об'єктивних причин — через розвиток права, його динамічний характер, зумовлений цивілізаційними процесами. Комплексні галузі права поєднують у собі як публічно-правові інститути, так і приватно-правові [1, с. 21].

З усіх новітніх галузей права, ми можемо виділити, ті які вже сформували ефективну нормативно-правову базу, реалізовані в законодавстві, і ті галузі, які є спірними у правовому співтоваристві і викликають масу питань про необхідність їх виділення в окрему галузь права. З уже сформованих можна виділити: інформаційне право, екологічне право, космічне право, військове право, підприємницьке право.

На прикладі військового права ми можемо аргументувати необхідність існування цієї галузі окремо тим, що, основні інститути військового права (право бойової підготовки та застосування військ, право проходження військової служби, військово-дисциплінарне право) сформовані виключно за рахунок власних правових режимів. Військове право визначається як комплексна галузь права, що є системою загальнообов'язкових формально визначених правил поведінки у військовій сфері, які встановлені та охороняються державою, регулюють суспільні відносини, що пов'язані з діяльністю воєнної організації суспільства і мають на меті забезпечення захисту держави, її суверенітету, територіальної цілісності [2, с. 18]. Тому будучи приєднаним до галузі адміністративного права, військове право не змогло б знайти свого подальшого розвитку для ефективнішого регулювання відносин у військовій сфері.

З тих галузей, які тільки формуються, ми можемо виділити: освітнє право, спортивне право, медичне право, атомне право.

Найбільш суперечливим галузям, які представлені в науковій і навчальній юридичній літературі, самостійного місця практично не відводиться. Таке положення обумовлене досить гострими дискусіями серед учених-юристів щодо того, чи вважати ці галузі права самостійними чи ні.

Основним аргументом противників є те, що в цих галузях права відсутні власні предмет і метод правового регулювання суспільних відносин, що є головними критеріями галузевої диференціації.

Прихильники доводять необхідність виділення цих галузей права як самостійних, аргументуючи це тим, що вже сама природа й специфіка відносин, що складаються в сфері цих галузей, дають всі необхідні й достатні підстави для виділення їх як цілком сформованих правових галузей, що мають комплексний характер.

Переконливо, на наш погляд, довів С.С. Алексеев, аналізуючи комплексні галузі права, як юридично змістовне явище, що формується завдяки цілеспрямованій законодавчій роботі і насамперед міжгалузевій кодифікації, яка насичує право міжгалузевими системними узагальненнями [3, с. 28].

Слід звернути увагу на те, що в сучасний період посилилася тенденція розвитку системи комплексних галузей права. Це викликано посиленням міжгалузевих зв'язків, ускладненням суспільного життя, виникненням потреби в інтеграції

диференційованих суспільних відносин.

Напрямом майбутніх наукових досліджень у цій площині є з'ясування особливостей становлення комплексних галузей права в умовах сучасного розвитку національної системи права і законодавства.

На нашу думку, створення нових галузей права є потребою сучасності, це спричинено розвитком ринкових відносин, науково-технічним прогресом. Тому розподіл права на нові галузі надасть змогу ефективніше регулювати правові відносини у відповідних сферах діяльності.

Необхідність виділення нових галузей права ми б хотіли довести на прикладі ювенального права.

Новою уже сформованою, але не визнаною галуззю є ювенальне право. Нині воно знайшло підтримку в багатьох країнах Європи. Ювенальне право з усіх нових, але невизнаних галузей має найбільші шанси стати відокремленим від інших галузей. Ювенальне право виступає як система теоретичних та прикладних знань про традиції, сучасний стан та перспективи правового регулювання суспільних відносин за участю дітей та молоді, про правове забезпечення умов виживання, належного розвитку та соціалізації підростаючого покоління.

Ювенальне право України пройшло складний, не завжди прогресивно лінійний шлях формування. Його центральний інститут – правовий статус дитини – пережив вражаючу еволюцію від розуміння дитини як речі, що належить родині, до усвідомлення дитини як потенційної людини, до трактування дитини як об'єкта піклування та турботи аж до утвердження статусу дитини як самостійного, хоча й з особливими потребами, суб'єкта права [4, с. 28].

Комплексний критерій галузевого поділу системи права України, на основі якого зроблено висновок про наявність галузі ювенального права, включає: явно виражений, науково узагальнений і підтриманий державно-політичною волею суспільний інтерес; сферу та предмет правового регулювання; цінності, що визнаються та охороняються галуззю; мету та функції правового регулювання; специфіку правового впливу, а саме – співвідношення методів та способів правового регулювання (дозволів, зобов'язань, заборон, пільг, заохочень, рекомендацій), специфіку юридичної відповідальності; наявність нормативного матеріалу, який потребує систематизації. Також ця галузь права вирізняється поєднанням публічних та приватних засад, принципів, прийомів та засобів правового регулювання.

Тому виходячи з вищезазначеного, ми вважаємо, що ювенальне право досягло достатнього рівня розвитку, сформувало правові інститути і може стати самостійною галуззю права. Надання цій галузі самостійності надасть можливість забезпечувати міжнародні стандарти з прав захисту і охорони дитини. Адже, на даний час ця проблема є дуже актуальною в нашій країні і при поточному законодавстві вона буде залишатись не вирішеною і набувати все більшого масштабу.

Але створенню нових галузей права заважає домінуюча концепція, яка присутня в сучасній юриспруденції про існування лише основних галузей права. Прибічники даної концепції категорично відкидають можливість існування відповідних вторинних, комплексних галузей права. Існуюча традиційна конструкція галузей права гальмує комплексне наукове вивчення нових суспільних правовідносин.

Негативне відношення до виділення нових галузей права неминуче і

закономірно приводить до вакууму в області спеціальних правових досліджень і, як наслідок, до браку фахівців, які володіють спеціальними знаннями в даних галузях права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мінка Т.П. Правовий режим як критерій поділу права на галузі / Т. Мінка // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 3. — С.18—21.
2. Богуцький П.П. Військове право у системі права України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / П.П. Богуцький; Одеська національна юридична академія. — О., 2009. — 23 с.
3. Алексеев С.С. Структура советского права / Алексеев С.С. — М.: Юридическая литература, 1975. — 263 с.
4. Крестовська Н.М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Н.М. Крестовська; Одеська національна юридична академія. — О., 2008. — 40 с.